

การจัดการสภาพแวดล้อมทางการศึกษาตามหลักสี่ปายะ MANAGEMENT OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS COMFORTABLE PLAC

ชมพู่ โกติรัมย์¹, อารมณ จินดาพันธ์² สุชาติ เสวตบดี³, เปรมชัย สโรบล⁴
Chompoo Gotiram¹, Arom Chindarpan², Suchart savatbordi³, Paremchai sarobol⁴
มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์¹⁻², นักวิชาการอิสระ³⁻⁴
Southeast Asai University¹⁻², independent schola³⁻⁴
E-mail: pupink36@gmail.com

ได้รับบทความ: 1 พฤศจิกายน 2566; แก้ไขบทความ: 1 มีนาคม 2566; ตอปรับตีพิมพ์: 9 เมษายน 2566;

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อม ที่มีผลต่อการเรียนรู้ของมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อมทั้งที่เป็นรูปธรรม (concrete) และนามธรรม (abstract) สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ไม่ได้จำกัดเพียงในห้องเรียน และไม่จำกัดในเรื่องของเวลาและสถานที่ การจัดการปัจจัยต่าง ๆ เพื่อรองรับการเรียนการสอนให้มีสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ นับว่ามีอิทธิพลต่อคุณภาพต่อการเรียนอย่างยิ่ง ในฐานะสถานศึกษาเป็นดั่งบ้านที่มีความพร้อมสะดวกสบายมีบรรยากาศสร้างความรู้สึกที่ดีแก่ผู้สอนและผู้เรียน รวมทั้งคนอื่น ๆ ที่มีอยู่ในสถานศึกษา และศึกษาหลักสี่ปายะ ว่าหลักข้อใดมีความสอดคล้องหรือไปในแนวทางเดียวกันกับหลักการจัดการสภาพแวดล้อมทางการศึกษา และสามารถสังเคราะห์เพื่อนำมาพัฒนาต่อยอดเพื่อการบริหารสถานศึกษาให้มีความเป็นเลิศทางปัญญาและสภาพแวดล้อม ทั้งนี้เพราะปัจจัยจากภายนอกมีความสัมพันธ์กับปัจจัยภายในส่งผลต่อผู้เรียน

คำสำคัญ: สภาพแวดล้อมทางการศึกษา, หลักสี่ปายะ, การจัดการศึกษา

Abstract

This article is intended to study the environment that affects human learning both directly and indirectly, both concrete and abstract. The environment conducive to learning is not limited to the classroom, and not limited in terms of time and place. Managing various factors to support teaching and learning to create an environment

that is conducive to learning. It has a great influence on the quality of learning. Moreover, as an educational institution, it is like a home that is ready, comfortable, and has a good atmosphere for teachers and learners. including others available in educational institutions and study for the principle of Sappaya that whether any of the principles are consistent with or in line with the principles of educational environment management and can be synthesized to be further developed for the administration of educational institutions to have intellectual and environmental excellence. This is because external factors are related to internal factors affecting learners.

Keywords: Educational environment, management, Suphpaya

บทนำ

สภาวะของสิ่งแวดล้อมรอบตัวทั้งหมด ทั้งที่เป็นวัตรธรรมและนามธรรม กล่าวคือ ธรรมชาติที่ยังคงเป็นไปในลักษณะอิงอาศัยกัน มนุษย์ได้อาศัยธรรมชาติจากการที่ธรรมชาติผลิตและสร้างความสมดุลในโลกใบนี้ตามกฎหมายของสากลจักรวาล (นิยาม 5) (พระพรหมคุณาภรณ์, 2558: 48). สภาพแวดล้อมธรรมชาติทางวัตถุกล่าวอย่างง่ายคือดิน น้ำ ลม และไฟ สภาวะทั้ง 4 ประเภทนี้ได้รวมตัวในสรีระมนุษย์ ในฐานะมนุษย์เป็นหนึ่งในธรรมชาติ หากแต่มนุษย์มีธรรมชาติรู้สึกนึกคิดอันเป็นธาตุรู้และความอยาก ซึ่งธาตุนี้ผลักดันให้มนุษย์ดิ้นรนต่อสู้เพื่อการอยู่รอด และความอยากมีอยากเป็นอย่างไร้ขีดจำกัดของมนุษย์ มนุษย์ได้ค้นหา พัฒนาศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อสนองความอยากตลอดจนมีการใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่ แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ มีแนวโน้มเกินศักยภาพของธรรมชาติจะสร้างความสมดุลแห่งการดำรงคงอยู่ของมวลสรรพสิ่งแห่งชีวิต การให้ความสำคัญธรรมชาติอย่างอิงอาศัยทางพุทธมีคำกล่าวว่า รมณีสถานบ้าง สัปายะ และธัมมารมณบ้าง จากคำเหล่านี้ได้ชี้ให้เห็นว่า ธรรมชาติทางวัตถุและสิ่งมีชีวิตสัมพันธ์กันทางตรงและทางอ้อมเพื่อดำรงอยู่ สถานที่ที่มีสภาพน่าอยู่ทางกายภาพ มีผลต่อการสร้างความรู้สึกรวมถึงอารมณ์ที่ดีต่อมนุษย์เชิงสัมพันธ์กัน สิ่งแวดล้อมธรรมชาติเป็นแหล่งกำเนิดปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตของมนุษย์ หลักคิดเกี่ยวกับคนอยู่กับธรรมชาติเชิงอิงอาศัยกันนี้ปรากฏอยู่ในหลายแหล่งที่มา เช่นอรรถวาทีย์ เป็นต้น แม้ยุคสมัยได้เปลี่ยนไป จำนวนสมาชิกสังคมได้เพิ่มขึ้นแบบก้าวกระโดด มนุษย์ได้ห่างจากธรรมชาติมากขึ้น ปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่สังคมมนุษย์พบ บนเส้นทางความแปลกแยกจากธรรมชาติเป็นต้นความร้อนที่เพิ่มขึ้น นิยาม 5 เกิดการแปรปรวน การถวิลหาธรรมชาติด้วยการรुकิ๊บธรรมชาติ ปา เขา ทำให้ธรรมชาติแปรปรวน ดูเหมือนมีแนวโน้มมากขึ้นทั่วทุกมุมของโลก หากแต่การถวิลหารुकิ๊บนี้มักเป็นไปในลักษณะแสวงโยชน์ทางวัตถุอันเป็นธรรหรือกิจการเพื่อตอบสนองในฐานะวัตถุเชิงการค้า สัญลักษณ์ของธรรมชาติศึกษา หรือศึกษาจาก

ธรรมชาติทางกายภาพคือ อาราม ความเป็นชุมชน ความเป็นเมืองที่อิงอาศัยกันตามกฎจักรวาล โลก และมนุษย์ธรรมชาติ (Uiverse=University) ความห่วงหาอาทร (อาลัย) ในสรรพศาสตร์มากมาย ครอบคลุมทั้ง ดิน น้ำ ลม ไฟ ตามนิยาม 5 ของโลกและจักรวาล (มหาวิทยาลัย) และกระแสการเรียกร้องเกี่ยวกับคนอยู่กับธรรมชาติ การชะลอการกระทำที่เป็นอุปสรรคต่อธรรมชาติ ตามที่สำนักงานคณะกรรมการพลังงานแห่งชาติ ได้กำหนดเพื่อให้ความคุ้มครองในเรื่องนี้ว่า สิทธิของบุคคลที่จะมีส่วนร่วมับรัฐและชุมชนในการ บำรุงรักษาและการได้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพ และในการคุ้มครองส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อให้ดำรงชีพอยู่ได้อย่างปกติและต่อเนื่องใน สิ่งแวดล้อมที่จะไม่ก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพสวัสดิภาพหรือคุณภาพชีวิตของตน ย่อมได้รับความคุ้มครอง และเพื่อให้การดำเนินงานด้านการจัดสิ่งแวดล้อมมีการนำไปสู่การปฏิบัติ ได้กำหนดบทบาท และหน้าที่ไว้ในมาตรา 79 ว่ารัฐต้องส่งเสริมสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวน บำรุงรักษา ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสมดุล รวมทั้งมีส่วนร่วม ในการส่งเสริมบำรุงรักษาและคุ้มครอง คุณภาพสิ่งแวดล้อม ตามหลักการพัฒนาที่ยั่งยืน ตลอดจน ควบคุมและกำหนดมลพิษที่มีผลต่อสุขภาพอนามัย สวัสดิภาพและคุณภาพชีวิตประชาชน (สำนักงานคณะกรรมการพลังงานแห่งชาติ, 2544: 4)

เมื่อการศึกษาพัฒนามาเป็นองค์กรให้การศึกษาแรกเริ่มจากสำนัก นักปราชญ์ ศาสนา ที่นักบวชให้การศึกษาแก่ผู้เรียน ฝึกหัดวัตรบทธ หรือสิกขาบท เป็นผู้ที่ต้องศึกษา (เสขบุคคล) มาอยู่อาศัยในการดูแลของผู้ดูแล ผู้ให้การศึกษา (อันเตวาสิกและสัทวิวิหาริก) เมื่อการให้การศึกษาขยายตัว ออก คำว่าออกหมายถึงออกจากการจัดการศึกษาที่เป็นวัด ที่เกี่ยวพระสงฆ์ผู้ให้การศึกษา เลยกลายเป็นการศึกษา ตามที่เรียกว่าปฏิรูปการศึกษา ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติปี พ.ศ. 2542 ที่ได้ระบุถึง จัดบรรยากาศสภาพแวดล้อม เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ สถานศึกษาในฐานะเป็นองค์กรของรัฐ ในแง่สังคมเป็นสถาบันซึ่งหมายถึงกลุ่มคนในฐานะเป็นผู้สร้าง ผู้นำสังคม ชุมชน ซึ่งเป็นเนื้อเดียวกันกับศาสนา วัด บ้าน โรงเรียน (จิต-วิญญาณ-ชุมชน) คนต้องมีวิญญาณ วิญญาณต้องอาศัยในคน จึงเป็นคนเข้มแข็งสังคมยั่งยืน การจัดการศึกษาต้องคำนึงถึงสิ่งนี้เป็นอันดับแรก ทั้งในแง่กายภาพและจิตภาพ

หลักคิดว่าการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทางการศึกษา

การเรียนรู้ได้มีมาพร้อมมนุษย์ตั้งแต่เกิด เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์ที่สามารถเรียนรู้ได้ อบรมได้ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการอยู่รอดจากสิ่งทีประสบพบเจอจากสภาพแวดล้อมรอบตัว มนุษย์ได้จินตนาการลองผิดลองถูกต่อปรากฏการณ์ทางธรรมชาติเพื่อหาคำตอบ ตอบสนองความใคร่รู้ มีการให้ความความหมายต่อสิ่งนั้น ๆ แล้วประมวลผลส่งต่อ ๆ ไปยังรุ่นหลัง พัฒนาการสะสมความรู้เกิดเป็นหลักคิด หลักปรัชญา ผสมผสานกับความเชื่อ จึงได้เกิดเป็นศาสนาและปรัชญาขึ้นมา เพื่อ

ตอบสนองความใคร่รู้เกี่ยวกับชีวิตและความอยู่รอดแห่งชีวิต ความใฝ่รู้ และค้นหาได้ต่อยอดหลักปรัชญา เกิดเป็นสาขาวิชา หลากหลายตามการเปลี่ยนแปลงของสภาพสังคม มนุษย์ได้ใช้ความรู้พัฒนาการเป็นอยู่โดยรวมพัฒนาให้สังคมดีขึ้น กล่าวได้ว่าความรู้พัฒนาจากความสงสัยในสภาพที่เป็นปัญหา กล่าวคือเมื่อมีปัญหาเช่นนี้ ต้องใช้บทเรียนและวิธีแก้ปัญหาเช่นนี้ ต่อมาพัฒนาการทางสภาพสังคมจากปัจจัยภายนอกระดับโลก ความรู้แหล่งข้อมูลได้มีอย่างมากมาย การเรียนรู้เป็นเรื่องที่ต้องจัดการแก่ผู้เรียนให้เท่าทันบริบทของโลก ตามที่ วิจิตร ศรีสะอ้าน (2523: 121) การศึกษาเป็นกระบวนการที่มีความจำเป็นต่อเนื่องและต้องแก้ไขปรับปรุงอยู่เป็นนิจนิรันดร์ จากแนวคิดทางการศึกษานี้ ได้เป็นแนวคิดต่อทิศทางการจัดการศึกษาของประเทศไทยอยู่อย่างมาก ซึ่งสอดคล้องตามแนวทางของพุทธทัศน์ การศึกษาต้องกระทำตลอดชีวิต (สิกขาบท บทที่ต้องฝึก อบรม ศึกษา ไคร่ครวญสำรวมระวัง) อันเป็นกระบวนการพัฒนาความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยสิกขาบทเหล่านี้เป็นหนึ่งในมรรควิธี (หลักสูตร) ที่ครอบคลุมพัฒนาการของความเป็นมนุษย์ นั่นคือความเจริญงอกงามทางศีล (ระดับบุคคลและสังคม) สมาธิ (อารมณ์ ความรู้สึก) และปัญญา

การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา ต้องอาศัยหลักคิดหรือทฤษฎีมาประยุกต์ใช้ บริหาร จัดการ หรือดำเนินการ หรือกระทำการ นำหลักคิดเชิงระบบมาแสดงภาพองค์กร สถานศึกษา คือสถานที่ สิ่งแวดล้อมที่ตั้งของการทำการ มีนักเรียน นักศึกษา เป็นปัจจัยนำเข้า (input) มีหลักสูตร การเรียนการสอน กิจกรรม เป็นกระบวนการ (process) มีผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษา เป็นผลผลิตออกไป (output) การจัดการศึกษามีความต่างจากการจัดการในโรงงาน หรือธุรกิจการค้าอื่น ๆ เพราะปัจจัยนำเข้า ล้วนเป็นมนุษย์ มีความรู้สึกนึกคิด และผลผลิตออกไปก็เป็นนามธรรมที่แปลงเป็นรูปธรรม ในรูปของคิดเป็น ทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีศักยภาพขึ้น ความคิดและปัญญาเพิ่มขึ้นทั้งหมดเป็นความเจริญงอกงามที่กระบวนการศึกษาได้เข้ามาทำหน้าที่แปรสภาพในตัวมนุษย์ด้านนี้ ซึ่งวัดได้จากการกระทำ เมื่อเป็นเช่นนี้ การบริหารจัดการศึกษายังมีความละเอียดอ่อนยิ่งนัก อันเนื่องจากความเป็นมนุษย์สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม การจัดการสถานศึกษาให้สามารถรองรับการเรียนรู้ กระทำ กิจกรรม เป็นเรื่องมีความสำคัญพอ ๆ กับการจัดการการเรียนรู้การสอน และการทำกิจกรรมของผู้เรียน เพราะสถานศึกษายังมีความหมายถึงเป็นส่วนหนึ่งของชุมชน ดำรงตนในสถานะเป็นสาธารณะสมบัติของชาติตั้งวัดในพุทธศาสนา การจัดการสถานที่อยู่อาศัย (อาวาส) ได้บริหารจัดการในลักษณะเอื้อต่อการปฏิบัติธรรม มีความเป็นอาราม รมณีสถาน หลัก อาวาส ตามนัยแห่งพุทธ แม้มีการเปลี่ยนแปลงบ้างตามยุคสมัยที่ผู้คนและชุมชนรุกคืบสู่พื้นที่รอบอาวาส บางแห่งได้บังคับความเป็นอาวาส ลดความเป็นรมณีสถาน พุทธสถาน อาวาสสถาน ปริวาสสถาน เหล่านี้เป็นเรื่องที่ต้องทบทวนอย่างยิ่งสำหรับผู้ดูแลอาวาส ตลอดจนผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ในฐานะอาวาสเป็นสมบัติแห่งชาติ จะต้องจัดการอย่างระมัดระวังด้วยความสังวรและใช้หลักปธาน 4 และหลักสัปปายะ นำการจัดการยิ่งนัก ในทำนองเดียวกัน สถานให้การศึกษา ควรบริหารจัดการอย่างระมัดระวังสังวรตามหลักสัปปายะและ

ปธาน 4 เพื่อรองรับการเรีนรู้ ผู้อยู่เรีน คำว่าอยู่เรีนเพราะต้องใช้เวลาานตลอดหลักสูตร การศึกษาเป็นดั่งบ้านหลังที่สอง หรือบางแห่งจัดให้มีที่อยู่อาศัยภายในสถานศึกษาในตัว การจัดการสถานศึกษาสอดคล้องกับการจัดการอवास หากแต่ทางอवासอาศัยทุนบุญจากศรัทธาของชุมชน แต่สถานศึกษาอิงบจากรัฐมาสนับสนุน แต่ทั้งระหว่างอवासและสถานศึกษา มีความเหมือนกันคือเป็นสมบัติของชาติ เป็นองค์กรของชุมชน ที่สะท้อนความเจริญ บุญศรัทธาของชุมชน ประเด็นนี้สอดคล้องตามที่ แอสติน (Astin, 1968: 3) ได้อธิบายความหมายของสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาไว้ ว่า ลักษณะใด ๆ ก็ตามของสถานศึกษาที่เป็นสิ่งเร้า (Stimulus) ที่มีศักยภาพและอิทธิพลต่อนักศึกษาและปฏิกม พงษ์ประเสริฐ (2550: 19) ได้กล่าวไว้ว่า สภาพแวดล้อมในโรงเรียนหมายถึงองค์ประกอบต่าง ๆ ภายในโรงเรียนที่จะส่งเสริมให้นักเรีนเกิดการเรีนรู้และพัฒนาตนเองในทุก ๆ ด้านอันได้แก่สภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่สวยงาม ร่มรื่นเป็นระเบียบและมีบรรยากาศดี มีความปลอดภัย มีวัสดุอุปกรณ์เสริมสร้างการพัฒนาการและเสริมการเรีนรู้้อย่างหลากหลาย จากความหมายที่ได้นำมาประกอบนี้ ชี้ให้เห็นสภาพแวดล้อม ทั้งที่เป็นรูปธรรมนามธรรมของสถานศึกษา เป็นปัจจัยส่งเสริมให้ความรู้สึกที่ดี ความผ่อนคลายกันเนื่องจากธรรมชาติภายนอกมีผลต่ออารมณ์ สมาธิ ส่งเสริมปัจจัยนำเข้าไปง่ายต่อการแปรสภาพ ชัดเกล้า เรีนรู้

การจัดการสภาพแวดล้อมทางการศึกษาตามหลักสัปปายะ

การพัฒนาชีวิตของมนุษย์ในฐานะมนุษย์เป็นธรรมชาติ ชีวิตเป็นส่วนหนึ่งของกฎสากลจักรวาล (Universal law) ที่เกื้อกูลให้เกิดคุณภาพ การพัฒนาชีวิต รวมทั้งการจัดการอื่น ๆ ต้องกระทำด้วยความเข้าใจธรรมชาติทั้งด้านร่างกายและด้านจิตใจ ซึ่งล้วนสัมพันธ์ต่อกันและมีผลต่อพฤติกรรม ในกรณีนี้ขอชี้ประเด็นการจัดการ ปรับสภาพแวดล้อมทางการศึกษาตามหลักพุทธศาสนาว่าด้วย **หลักสัปปายะ** ในกรอบคิด มนุษย์และสิ่งแวดล้อมภายนอกต่างสัมพันธ์และต้องปรับตัวเข้าหากันเพื่อความอยู่รอดอย่างสมดุล เมื่อนำมาเชื่อมกับการจัดการสภาพแวดล้อมทางการศึกษา จะได้ความหมายไปถึง สิ่งแวดล้อมมีคุณภาพ สิ่งแวดล้อมที่ดี สบาย (วิ.ม. (ไทย) 4/201/220., วิ.ม. (ไทย) มีประโยชน์ก่อให้เกิดความเจริญ (อง.ต.ก.อ. (ไทย) 34/461/72.) ความเหมาะสม (อง.ท.ก. (ไทย) 20/102/343.) เป็นอุปการะ (อง.ฉ.ก.อ. (ไทย) 36/295/586) และเป็นบริวารของชีวิต (ม.ม.อ. (ไทย) 1/191/397.) จากความหมาย สบาย มีประโยชน์ เหมาะสม เป็นอุปการะและเป็นบริวารที่นำมากล่าวอ้างทั้งหมดนี้ เมื่อนำมาเป็นหลักจัดการสถานศึกษา หรือแม้แต่ชุมชน สถานที่อยู่อาศัยอื่น ๆ ย่อมเกิดประโยชน์ได้ นัยว่า มีความสะดวกสบาย นี้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกทั้งที่เป็นรูปธรรมรวมทั้งเป็นกาย และนามธรรมรวมทั้งจิต หากโยงไปยังหลักความเป็นกลางไม่ตั้งหรือหย่อนเกินไป (มัชฌิมา) ก็จะเป็นความผ่อนคลายของจิต ย่อมมีผลต่อการประกอบกิจกรรมหรือการเรีนรู้ ทั้งนี้เป็นเพราะความสงบของจิตต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้สบายมีความสุข (สัปปายะ) จึงเป็นเรื่องของการ

ควบคุมและรักษาความสัมพันธ์ระหว่างจิตและปัจจัยภายนอก หลักของสปปายะที่ปรากฏ ประกอบด้วย (วิ.มหา.อ. (ไทย) 2/222/368).

1. มีที่อยู่อันเป็นที่สบาย (อาวาส)
2. มีทางเดินสัญจรสบาย (โคจร)
3. มีการสนทนา หรือ ธรรมเป็นที่สบาย(ภัตต)
4. มีบุคคลเป็นที่สบาย (บุคคโล)
5. มีอาหารเป็นที่สบาย (โภชน)
6. มีอากาศเป็นที่สบาย (อุต)
7. มีอิริยาบถเป็นที่สบาย (อิริยาบถ)

จากหลักสปปายะที่ให้ไว้นี้คณะผู้เขียนจะได้สังเคราะห์เนื้อหาให้สอดคล้องตาม หลักการ จัดการสถานศึกษาตามลำดับดังนี้

1. ความเหมาะสมด้านที่อยู่อาศัย (อาวาสสปปายะ)

ประการแรกพิจารณาตั้งแต่สถานที่ว่ามีบริเวณพื้นที่ขนาดไหนกว้างหรือแคบ มีความร่มรื่นด้วยไม้ยืนต้นและไม่ประดับ มีภูมิสถาปัตยกรรมที่ออกแบบได้เหมาะสม มีการจัดวางสิ่งปลูกสร้างเหมาะสมกับขนาดพื้นที่ จัดการให้มีความเหมาะสมของพื้นที่ มีพื้นที่เพียงพอสำหรับต้นไม้ การใช้ชีวิต ออกแบบให้มีธาตุทั้ง 4 คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ ได้ถ่ายเทสะดวก อิงอาศัยกัน มีแดดส่องพอเหมาะ มีลมถ่ายเท ไม่ถูกบดบังด้วยสิ่งปลูกสร้างที่มากเกินไป มีน้ำ พืช น้ำ สัตว์น้ำเพื่อให้เกิดความชุ่มชื้นในบริเวณ จัดการให้มีความเหมาะสมอิงอาศัยกัน เป็นอุปการะเกื้อกูลและเป็นบริวารต่อกัน ภูมิสถาปัตย์ที่จัดวางให้เหมาะกับภูมิอากาศ จัดเป็นสัดส่วน ย่อมสร้าง ความภูมิฐาน ความเป็นรมณีสถาน ตลอดจนความศรัทธาตามมาด้วย แม้แต่ความภูมิใจแก่ผู้อยู่อาศัย ในวงกว้างในฐานะสถานศึกษาหมายรวมถึง วัดในพุทธศาสนาด้วยเป็นสมบัติของชาติ ของชุมชน เมื่อสถานที่มีความเป็นสปปายะ จึงควรเปิดกว้างให้ผู้คนในชุมชนได้เข้าไปพักผ่อนเรียนรู้ ในส่วนแหล่งรู้จากห้องสมุด สอดคล้องกับความเป็นอุปการะต่อผู้อยู่อาศัยและชุมชนโดยรวม เกื้อหนุนให้สภาพจิตเป็นกุศลธรรมตามไปด้วย ซึ่งพระพรหมคุณาภรณ์ ระบุว่า (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต, 2555: 810) ที่อยู่อันเหมาะสม ประกอบด้วย

1. ไม้ไผ่กลั่น ไม้ไผ่กลั่น ไม้ไผ่กลั่น ไม้ไผ่กลั่น
2. กลางวันไม่พลุกพล่าน กลางคืนไม่อีกทึบ
3. ปราศจากการรบกวนของเหลือบยุ่ง ลมแดด สัตว์เลื้อยคลาน
4. เมื่อพักอยู่ที่นั่น ไม่ขัดสนปัจจัยสี่
5. มีผู้รู้ ซึ่งจะสามารถเข้าไปสอบถามอรรถธรรมให้ท่านช่วยอธิบายแก้ความ

นอกจากนี้ที่อยู่อาศัย อาวาสหรือวิหาร ในประเด็นนี้ ระบุไว้ในพุทธศาสนาเพื่อให้เอื้อต่อการปฏิบัติธรรม มิใช่ให้สวยงามสร้างความรื่นเริงใจ ดึงให้ติดจมนักกับกับความสุขผิวดินประสงค์

หลักสัปปายะ สามารถประยุกต์ใช้ในแง่การจัดการอาคารสถานึ บริบทจัดการสิ่งแวดล้อมทางการศึกษา สถานที่ รวมถึงบ้าน ความเหมาะสมด้านที่อยู่อาศัยตามหลักสัปปายะ นับว่ามีสาระสำคัญ เป็นอุปกรณ์การดำรงชีวิต มีความปลอดภัย ตลอดจนมีความพร้อมด้านการใช้สอย ด้านอาคาร รวมทั้งสุขา ควรตั้งอยู่ที่สุดข้างหนึ่งโดยค้ำเนินเรื่องกลิ่น ห่างจากอาคารประกอบกิจกรรมอื่น จัดการให้หาได้ง่าย จัดให้อยู่ในมุมที่เหมาะสมสวดต่อการใช้สอย นอกจากนั้นในแง่ภูมิสถาปัตยกรรม ควรจัดการให้อาคารเรียน ห้องเรียน มีความร่มเย็นอากาศถ่ายเท ปลูกไม้ยืนต้นคอยทำหน้าที่กำบังลม กันแดดด้านที่แดดส่องจ้าคือทางทิศใต้ของอาคาร ควรต่อเนื่องไม่ไกลจากห้องกิจกรรม ห้องบริหารจิต สามารถเดินเชื่อมต่อได้ง่าย แต่ควรห่างจากห้องสุขาป้องกันเรื่องกลิ่น ในวงกว้างควรจัดการในกรณีคนพิการหรือเกิดปัญหาในการเดินอย่างปกติสามารถขึ้นลงได้ แม้อาจจะใช้งบประมาณมากอยู่ แต่เป็นการจัดแบบอริยสถาปัตยกรรม

2. ความเหมาะสมด้านการคมนาคม (โคจรสัปปายะ)

จากความเหมาะสมด้านที่อยู่อาศัยสัมพันธ์การเดินทาง กล่าวคือ สถานที่ที่มีที่ตั้งย่อมสัมพันธ์กับการเดินของผู้อยู่อาศัย หรือผู้มาติดต่อจากภายนอก การคมนาคมภายนอกมายังสถานที่มีความสะดวกสบายไม่เปลี่ยวเพื่อความปลอดภัย มียานพาหนะไปมาได้ง่าย ในปัจจุบันย่อมรวมไปถึงมีสถานที่จอดและกลับรถเข้าไปด้วย สำหรับการเดินทางภายในสถานที่นั้น จัดให้มีเส้นทางเชื่อมระหว่างอาคารต่าง ๆ มีไฟทาง มีป้ายบอกทางสำหรับผู้มาติดต่อว่าจะไปอย่างไรเส้นทางไหน ในกรณีมีพื้นที่วงกว้างและมองในวงกว้างออกแบบสำหรับผู้พิการให้สามารถเข้ามาในสถานที่ได้ด้วย และไม่ไกลจากแหล่งอาหารเป็นต้นว่าตลาด ในกรณีสถานศึกษาบางแห่งมีที่พักภายในสถานที่จัดให้มีความสะดวกสบายไปยังแหล่งอาหาร ไม่ไกลจากสถานพยาบาลมากนักสำหรับกรณีฉุกเฉิน หรือจัดหาสิ่งเหล่านี้ทั้งเรื่องอาหารและสถานพยาบาลเบื้องต้นไว้ในสถานศึกษาเข้าไปด้วย

3. ความเหมาะสมด้านการสื่อสาร (ภัสสัปปายะ)

ประเด็นข้อนี้ในวงกว้างหมายถึงสถานที่นั้น ๆ มีการสนทนาธรรม รวมการเรียนการสอน เข้าไปด้วย ย่อมสัมพันธ์กับเวลาสอดคล้องการแสดงธรรมตามกาล (วันธัมมัสสวนะ) ในกรณีสถานศึกษา การสื่อสารพูดคุยภายในสถานศึกษา หมายถึงสองส่วนที่ควรจัดการให้ความเป็นอุปกรณ์และประโยชน์ต่อผู้เรียน ผู้อยู่อาศัย รวมทั้งผู้มาติดต่อ ประการแรกเป็นเรื่องฝ่ายประชาสัมพันธ์ ต้องจัดให้อยู่ส่วนหน้าของพื้นที่ หรือตัวอาคารในลักษณะเอื้อให้ผู้มาติดต่อเข้าไปแล้วสามารถพบได้ง่ายเพื่อรับเรื่อง ตอบข้อสอบถามจากผู้มาติดต่อแล้วสื่อสารไปยังสมาชิกภายในสถานศึกษา หรือสื่อสารในรูปแบบเอกสารแผ่นพับ ป้ายประชาสัมพันธ์ ดังนั้นฝ่ายประชาสัมพันธ์เป็นการสัมพันธ์ระหว่างบุคคลภายในกับภายนอก และบุคคลจากภายนอกกับภายใน เป็นการใช้คำพูด ควรจัดการจัดวางบุคคลที่มีความสามารถสื่อสารดี มีมนุษยสัมพันธ์ มีหลักธัมมวาที (พูดจาด้วยธรรม ตามธรรม) ประการที่สองด้านการเรียนการสอน ควรจัดให้มีความเหมาะสมด้านห้องเรียน ด้านจำนวนผู้เรียนไม่มากเกินไป ซึ่งสัมพันธ์

กับการเรียนการสอนด้านกิจกรรม ด้านโครงการ และการเรียนการสอนแบบพุดคุย ซึ่งหากจำนานผู้เรียนมาก อาจนำมาซึ่งความไม่สะดวกสำหรับการจัดการ และการเรียนการสอนสัมพันธ์กับเวลา ควรคำนึงถึงเรื่องเวลาให้เหมาะว่า เวลาไหนควรเรียนในรายวิชาเช่นไร และเวลาไหนควรเป็นช่วงวิชาที่ไม่ใช้ความคิดมากเช่น พละ หรือกิจกรรมกีฬา กิจกรรมอื่น ๆ ควรจัดเวลาการเรียนการสอนให้มีความเหมาะสม ในสัปดาห์ละ 5 ข้อนี้หมายถึง มีธรรมเป็นที่สบาย คณะผู้เขียนจึงควบรวมการสื่อสารและธรรมเป็นที่สบาย คือการจัดการเรียนการสอน และหลักสูตรที่จะนำไปสอนแก่ผู้เรียนเข้าไปด้วย ควรจัดการให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียน เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพชุมชน ถิ่นที่อยู่ของสถานศึกษานั้น ๆ หลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรเสริม จัดการให้เป็นอุปการะต่อผู้เรียน คือผู้เรียนเป็นคนในพื้นที่ควรเรียนเสริมเพิ่มจากหลักสูตรส่วนกลาง ซึ่งจะทำให้เกิดความภูมิใจในปัญญาท้องถิ่น การเรียนสนับสนุนสิ่งที่เขามีเขาอยู่แล้ว มิใช่เรียนจากหลักสูตรส่วนกลางยิ่งเรียนยิ่งห่างจากชุมชนของตน ทำยที่สุดหนุนส่งผู้เรียนออกจากชุมชนเพื่อศึกษาที่สูงขึ้น และเมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วแทบจะไม่กลับมาเป็นคนในชุมชนของตน อาจกล่าวว่าการศึกษาได้แยกคนจากชุมชน ซึ่งไม่เหมาะ ไม่เป็นอุปการะ ไม่เป็นประโยชน์ และไม่สบายตามหลักสัปดาห์

4. ความเหมาะสมด้านบุคคล (บุคคลปีสภายะ)

เนื่องด้วยมนุษย์เป็นสิ่งมีชีวิต ในกรอบการจัดการสภาพแวดล้อมทางการศึกษานี้ การจัดการควรให้มีความสมดุลระหว่างความรู้สึก ความฉลาดทางอารมณ์ นำไปสู่สภาวะสามารถควบคุมความรู้สึกได้ต่อการแสดงออก (อารมณ์ร่วม) และความฉลาดทางปัญญาควบคุมการนำทาง คำว่าบุคคลสบาย หมายถึงผู้บริหาร ครู นักเรียน นักศึกษา และผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษารวมไปด้วย การจัดการให้มีความสบาย เกิดประโยชน์ มีอุปการะและเกื้อกูลนั้น เบื้องต้นสำหรับผู้บริหารสถานศึกษากับผู้เกี่ยวข้องทางการศึกษา จะต้องมีความเห็นตรงกัน จรรยาบรรณร่วม หรือจะเรียกว่าวินัย ที่มีการจัดระบบภายในหลอมรวมเป็นแนวทาง และมีวิธีการร่วมกัน ประการที่สำคัญจะต้องมีความเห็นร่วมในวิสัยทัศน์ พันธกิจ เพื่อกำหนดกลวิธีและแผนงานตามวัตถุประสงค์ร่วมกัน (ศีลและทิวาสัมมัตต) การจัดการแนวสัปดาห์นี้ บุคคลทุกคนจะต้องมีแนวปฏิบัติ มีหลักการร่วมกัน จึงจะนำมาสู่ความสบาย เกื้อกูลระหว่างกัน เพราะมีความเชื่อมั่นในแนวทางเดียวกัน บุคคลสบายก็คือบุคคลมีหลักการ หลักธรรม ในวงกว้าง เป็นจิตสังคมีความคิดที่มีธรรมและวินัยเป็นพลังนำพาสู่เป้าหมาย จึงกลายเป็นจิตสังคมี ในที่นี้หมายถึงสถานศึกษา เมื่อกระทำได้ดังนี้ จึงเป็นบรรยากาศที่สัมผัสได้ซึ่งความอ่อนด้วยความดีงามและความไว้นื้อเชื่อใจ ย่อมส่งผลให้มีความสบายเกื้อกูลต่อกัน นักเรียน นักศึกษาต่อไปคนในฐานะผู้สร้าง การสร้างบรรยากาศแห่งความดีงามและมีวินัยนี้ ย่อมเป็นพื้นฐานนำการจัดการสภาพแวดล้อมทางการศึกษาให้ดีขึ้นไปด้วย เพราะมีอำนาจแห่งธรรมนำการกำกับการณ์ (วิสัยธรรมวิสัยทัศน์)

5. ความเหมาะสมด้านอาหาร (โภชนาการ)

อาหารสบายนับว่ามีความสำคัญต่อการเรียนยิ่งนัก ควรจัดเตรียมให้มีพอเพียงสำหรับผู้อาศัยในสถานศึกษา ควรจัดการให้มีราคาต่ำกว่าท้องตลาดทั่วไป ในลักษณะบริการเชิงสังเคราะห์แก่นักเรียน ต้องจัดสรรอาหารตามหลักมีความสบายและมีคุณภาพที่ผู้อยู่อาศัยในสถานศึกษาฝากท้องยังชีพได้ การบริโภคโภชนาการ ที่เป็นอุปการะให้แก่ร่างกาย (โภชนาการที่เป็นสบาย) (suitable food) (วิ.มหา.อ. (ไทย) 1/78/699) โดยรสชาติของอาหารเมื่อได้ชิมลิ้มลองแล้ว มีความผาสุกสบาย จิตผ่อนคลายง่ายต่อการเรียนรู้ การจัดหาเตรียมให้มีความพร้อมบริการ ย่อมเป็นเรื่องสำคัญ จัดการให้เกิดมีในสถานศึกษา ในขณะที่เดียวกันพึงเฝ้าระวังการค้ำหากำไรจากผู้ประกอบการ ควรจัดการให้เป็นดังอาหารในครัวเรือน และเฝ้าระวังอาหารที่เป็นโภชนาการสบาย หรืออาหารขยะ ที่แพร่กระจายในท้องตลาดมากมาย ไม่เกิดประโยชน์ ขาดสารอาหาร แต่เป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย อาหารที่เป็นพิษเกิดโทษแก่ผู้บริโภค ไม่เกื้อกูลต่อชีวิต (ม.ม.อ. (ไทย) 17/135/713 กล่าวคือ (1) บริโภคแล้วเกิดความไม่สบาย (2) บริโภคแล้วเกิดอภุศลธรรม (ความรู้สึกไม่ดี) (3) บริโภคแล้วยังกุศลธรรม (ความรู้สึกที่ดี) ให้เสื่อมสิ้นไป รวมทั้งเครื่องดื่มที่บั่นทอนทำลายสุขภาพด้วย จากที่เสนอมานี้ อาหารที่เป็นสบาย นับว่าสำคัญ ที่ต้องจัดการให้เกิดมีอย่างเร่งด่วน ทั้งนี้เพราะพฤติกรรมการบริโภค การปรุง เครื่องปรุง ที่ไม่ได้คุณภาพเน้นที่อิม ไม่คำนึงสารอาหาร ความปลอดภัย ได้กระจายไปอย่างมากโดยเฉพาะในเมืองที่วิถีชีวิตมักฝากท้องกับตลาด ตรงนี้สถานศึกษาต้องตระหนักและให้ความสำคัญ เกี่ยวกับอาหารที่เหมาะสม มีความสะอาด มีสุขลักษณะ มีประโยชน์ปลอดภัย อย่างนี้ ให้มีเกิดมี เป็นการจัดการดังครัวเรือนในโรงเรียน ทั้งนี้ต้องเกิดจากทางสถานศึกษามีโรงครัวเอง หรือพูดคุยกับผู้ประกอบการทางอาหารโดยลดต้นทุนให้ต่ำร่วมกันระวัง สร้างความสบายทางอาหาร

6. ความเหมาะสมด้านภูมิอากาศ (อุณหภูมิ)

อุณหภูมิที่มีเหมาะสม (อุณหภูมิ) เป็นเรื่องสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชีวิต สภาพแวดล้อมด้านอากาศสัมพันธ์กับจิตใจความรู้สึกของมนุษย์อย่างปฏิเสธไม่ได้ การมีชีวิตอยู่ในภูมิประเทศที่มีอากาศเหมาะสม ไม่ร้อนและหนาวเกินไปเป็นมงคลอย่างหนึ่งตามหลักมงคลสูตร การจัดการอุณหภูมิของอากาศในปัจจุบันสามารถจัดการได้แม้มีต้นทุนที่สูงบ้าง อุณหภูมิที่ไม่ร้อนไม่เย็นเกินไปเป็นสถานที่อยู่อันมีความเหมาะสมหรือเรียกว่า ปฏิรูปเทศ (ช.ช. (ไทย) 25/1-13/6-8) เป็นปัจจัยหนึ่งที่เกื้อกูล เกิดความสบาย เอื้อต่อการดำรงชีวิต การที่มนุษย์ดำรงชีพได้สัมผัสกับอากาศที่มีอุณหภูมิสบาย ร่างกายไม่ถูกรบกวน ย่อมส่งผลให้มีความรู้สึกผ่อนคลาย มีสมาธิจิตตั้งมั่นได้ง่าย ตั้งข้อสังเกตประเทศที่มีอุณหภูมิพอเหมาะ มักเป็นแหล่งพักผ่อนท่องเที่ยวเช่นประเทศไทย ในแง่การจัดการสถานศึกษาได้สัมพันธ์กับสภาพอากาศ เช่นหยุดภาคการศึกษาในช่วงฤดูร้อน หรือแม้แต่พักร้อน เมื่อนำสภาพอากาศมาสู่การจัดการในสถานศึกษา มีส่วนเกี่ยวข้องกับปัจจัยอื่นเข้าไปด้วย ตั้งต้นการสร้างอาคาร (อวาสสบาย) ให้โปร่งมีการถ่ายเทอากาศทั้ง 4 โดยเฉพาะธาตุลม และไฟ การวาง

ตำแหน่งตัวอาคารให้สอดคล้องกับทิศทางลม และแดด ของภูมิประเทศนั้น ๆ ด้วย อนึ่งแม้สภาพอากาศไม่สอดคล้องตามหลักปฏิรูปเทศ แต่อาจปรับจัดการให้เหมาะสม ไม่ให้ขัด ไม่ขวางทิศทางลม มีการปลูกจัดวางต้นไม้ใบบังแดด และต้องไม่ไม่เสียทัศนียภาพกลายเป็นความรก ทั้งนี้อยู่ที่ความเหมาะสม หรืออาศัยเทคโนโลยีด้านอากาศเข้ามาจัดการร่วมด้วย เมื่อสภาพอากาศสัมพันธ์กับกิจกรรมของมนุษย์แม้แต่ทางพุทธศาสนาได้ปรารภเรื่องนี้ตามหลักสัปายะ เมื่อสังเคราะห์สู่การจัดการสภาพแวดล้อมสถานศึกษา เป็นการจัดการในลักษณะเอื้อ เกื้อกูลต่อการเรียนการสอน เพื่อเสริมการดำเนินกิจกรรมในสถานศึกษาให้เป็นไปด้วยดี

7.ความเหมาะสมด้านอิริยาบถ (อิริยาบถสัปายะ)

ความเหมาะสมด้านอิริยาบถทั้งสี่ กล่าวคือการยืน การเดิน การนั่ง เมื่อนำมาใช้เชื่อมกับคำว่าเป็นที่สบาย จึงเกี่ยวกับการบริหารร่างกายให้อิริยาบถมีการขยับ เคลื่อนไหว อย่างเหมาะสม ไม่มากเกินไปหรือน้อยเกินไป เพื่อให้มีการไหลเวียนของเลือดลมในร่างกาย และไม่ให้อึดอัดเกินไป อันจะนำมาซึ่งความเจ็บปวดเป็นอุปสรรคต่อการดำเนินกิจกรรมในแต่ละวัน เมื่อนำหลักอิริยาบถเป็นที่สบายมาสังเคราะห์กับการจัดการสถานศึกษา หมายรวมถึงการจัดการในหลายด้านทางกายภาพ เช่นทางเดิน ภายนอกและภายในอาคารและห้องเรียน อุปกรณ์การเรียนการสอน โต๊ะเก้าอี้ ทั้งหมดเพื่อเอื้อต่อการเรียนการสอนที่เกื้อกูลประโยชน์ทั้งนั้น เริ่มจากทางเดินภายในสถานที่ ไม่ควรมีสิ่งกีดขวางทางเดิน ควรมีหลังคาเชื่อมระหว่างอาคารเพื่อรองรับการเดินยามฝนตก ภายในอาคาร ห้องเรียนควรจัดวางโต๊ะเรียนไม่มากเกินไปกีดขวางการเดินของครูและนักเรียนที่ต้องมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันเวลาทำการสอน ทำกิจกรรม จะจัดวางโต๊ะเก้าอี้เป็นกลุ่ม หรือเป็นแถวที่ขึ้นอยู่ลักษณะของรายวิชา แต่ต้องไม่มากหรือน้อยเกินไปและกีดขวางการเคลื่อนไหว ทั้งนี้เพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปในลักษณะมีปฏิสัมพันธ์สองทางระหว่างครูและนักเรียน

จากที่นำเสนอหลักสัปายะทั้ง 7 องค์ประกอบมาแล้วนี้ สามารถจัดเป็นกลุ่มได้ตั้งนี้ องค์ประกอบด้านตัวบุคคลสัมพันธ์กับนามธรรม ความคิด การวางแผนงาน กลยุทธ์ของการบริหารจัดการประกอบ

ความเหมาะสมด้านบุคคล

ความเหมาะสมด้านการพูดคุย ธรรมวาที

ความเหมาะสมด้านอิริยาบถ

ในด้านการบริหารจัดการ เป็นเรื่องของการจัดการสิ่งแวดล้อมที่เกื้อกูลระหว่างกัน ให้อยู่ในลักษณะพร้อมนำไปใช้งาน จัดวางให้มีความเหมาะสมสนับสนุนบุคคลในฐานะผู้กระทำการและจัดการที่หลักการใหญ่ของสถานศึกษาเช่นแผนงาน วิสัยทัศน์ พันธกิจ วัตถุประสงค์เพื่อนำพาตัวบุคคลสู่เป้าหมาย องค์ประกอบนี้เป็นเรื่องของการจัดการที่ตัวบุคคล และปัจจัยภายนอกอันเป็น

สภาพแวดล้อม ที่เป็นตัวสนับสนุนเป็นเงื่อนไขที่เป็นทั้งตัวสนับสนุนและอุปสรรคต่อการจัดการ ประกอบด้วย

ความเหมาะสมด้านที่อยู่อาศัย

ความเหมาะสมด้านการเดินทาง

ความเหมาะสมด้านอาหาร

ความเหมาะสมด้านอุณหภูมิ

ในด้านการจัดการสภาพแวดล้อมภายนอก เป็นความสามารถเป็นพิเศษสำหรับผู้บริหารที่มองรายละเอียดสภาพสภาพแวดล้อม ปรับ และเสริมให้เป็นไปในลักษณะเกื้อหนุนต่อบุคคล จัดการการอุปสรรคด้านสิ่งแวดล้อมให้เหลือน้อยที่สุดสามารถบริหารจัดการได้ การมองโดยรอบด้าน (ปริ) เช่นนี้เป็นการจัดการที่ครอบคลุมทั้งคนและสิ่งแวดล้อมจากภายใน (จิต) และภายนอกให้เป็นไปแบบอิงอาศัยเกื้อกูลต่อกัน

สรุป

ในฐานะมนุษย์เป็นส่วนหนึ่งในธรรมชาติ มีความรู้สึกนึกคิดซึ่งเป็นธาตุอยากและรู้ ซึ่งธาตุนี้ผลักดันให้มนุษย์ดิ้นรนต่อสู้เพื่อการอยู่รอด มนุษย์ได้ค้นหา พัฒนาศาสตร์ต่าง ๆ เพื่อสนองความอยาก มนุษย์ได้ใช้ทรัพยากรทางธรรมชาติที่มีอยู่แปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ มีแนวโน้มเกินศักยภาพของธรรมชาติจะสร้างความสมดุลแห่งการดำรงคงอยู่ของมวลสรรพสิ่งแห่งชีวิต ทางพุทธศาสนามีคำวามรณีสถาน สัปายะ ฌัมมารมณ จากคำเหล่านี้สะท้อนธรรมชาติทางวัตถุและสิ่งมีชีวิตสัมพันธ์กันเพื่อดำรงอยู่ สภาพแวดล้อมมีความน่าอยู่ทางกายภาพ สร้างความรู้สึก อารมณ์ที่ดีต่อมนุษย์ การเรียนรู้ได้มีมาพร้อมมนุษย์เกิดมา เนื่องจากมนุษย์เป็นสัตว์สามารถเรียนรู้ได้ อบรมได้ ประมวลผลจากประสบการณ์แล้วส่งต่อ ๆ ไปยังรุ่นหลัง พัฒนาการสะสมความรู้เกิดเป็นหลักคิด หลักปรัชญาผสมผสานกับความเชื่อ จึงได้เกิดศาสนาและปรัชญาขึ้นมา การจัดการสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาต้องอาศัยหลักคิดหรือทฤษฎีมาประยุกต์ใช้บริหาร การจัดการศึกษามีความต่างจากการจัดการในโรงงาน หรือธุรกิจการค้าอื่นๆ เพราะปัจจัยนำเข้า ล้วนเป็นมนุษย์ มีความรู้สึกนึกคิด และผลผลิตออกไปก็เป็นนามธรรมที่แปลงเป็นรูปธรรม เป็นความเจริญงอกงามที่กระบวนการศึกษาได้เข้ามาทำหน้าที่แปรสภาพของตัวมนุษย์ การศึกษาเป็นเรื่องละเอียดอ่อนนัก อันเนื่องจากความเป็นมนุษย์สัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมเป็นสภาวะที่รายล้อมมนุษย์สังคม การจัดการสภาพแวดล้อมทางการศึกษาเป็นเรื่องความสำคัญพอ ๆ กับการจัดการบริหารจัดการด้านอื่นเช่น การเรียนรู้การสอน เป็นต้น

ในด้านการจัดการสภาพแวดล้อมทางการศึกษา ตามหลักสัปายะทั้ง 7 คือการจัดการสภาพแวดล้อมทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุและนามธรรมให้สอดคล้องกัน จัดการปรับและเสริมให้มีความเหมาะสม เป็นอุปการะ เป็นบริวาร มีประโยชน์ และเกื้อกูล ทั้งหมดนี้เมื่อสังเคราะห์กับจัดการ

สภาพแวดล้อมสถานศึกษา หรือแม้แต่ชุมชน หรือแม้แต่สถานที่อยู่อาศัยอื่น ๆ ย่อมเกิดประโยชน์อย่างมาก นัยว่ามีความสะดวกสบาย นี้สัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกทั้งที่เป็นรูปธรรมรวมทั้งร่างกายมนุษย์ และนามธรรมความตึงเครียดรวมทั้งจิต หากโยงไปยังหลักความเป็นกลางไม่ตึงหรือหย่อนเกินไป (มัชฌิมา) ก็จะเป็นความผ่อนคลายของจิตย่อมมีผลต่อการประกอบกิจกรรมหรือการเรียนรู้ ความสงบของจิตต้องอาศัยสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้สบายมีความสุข องค์ประกอบของหลัก สัปปายะทั้ง 7 ประการ สามารถจัดได้เป็นสองด้านคือ สภาพแวดล้อมที่เป็นตัวบุคคลและสภาพแวดล้อมที่เป็นวัตถุ ตัวบุคคลในฐานะผู้กระทำเป็นสภาพแวดล้อมที่สัมพันธ์กับหลักคิด ความรู้สึกอารมณ์ มีความละเอียดอ่อน ควรจัด ปรับสภาพที่ตัวบุคคล ด้วยหลักการ เพื่อนำคนสู่เป้าหมาย และสภาพแวดล้อมภายนอกอันเป็นธรรมชาติวัตถุที่อยู่รายล้อม ควรจัดการ ปรับให้มีความเหมาะสมให้เกื้อกูลหนุนต่อบุคคล จัดการอุปสรรคด้านสิ่งแวดล้อมให้เหลือน้อยที่สุด ทั้งมตรวมลงที่จัดการสภาพแวดล้อมทางการศึกษาให้เกิดประโยชน์เป็นเครื่องมือนำพาสู่เป้าหมาย การจัดการสภาพแวดล้อมทางการศึกษาตามหลักสัปปายะนี้ เป็นการมองโดยรอบด้าน (ปรี) จัดการให้ครอบคลุมอิงอาศัยระหว่างระหว่างสภาพแวดล้อมทางวัตถุและจิตใต้ เป็นการจัดการที่เป็นอริยะ มีความสบายที่ไม่ทำลายธรรมชาติ เป็นนัยการจัดการแบบอริยะ

เอกสารอ้างอิง

- ปฎิคม พงษ์ประเสริฐ. (2550). การศึกษาการจัดสภาพแวดล้อมและการบริการในโรงเรียนเทศบาล สังกัดเทศบาลเมืองนครนายก . กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิไล.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต). (2555). พุทธธรรมฉบับปรับขยาย. พิมพ์ครั้งที่ 32, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ผลิธรรม.
- _____. (2565). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. [ออนไลน์], แหล่งที่มา: https://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=223 [10 ตุลาคม 2565].
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สำนักงานคณะกรรมการพลังงานแห่งชาติ,สถาบันสิ่งแวดล้อมไทย. (2544). ยุทธศาสตร์ใหม่เพื่อการอนุรักษ์พลังงานและ สิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการพลังงานแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2542 และที่แก้ไข. เพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ.2553. กรุงเทพฯ: สำนักนายกรัฐมนตรี.
- วิจิตร ศรีสะอ้าน และคณะ. (2523). หลักการบริหารงานบุคคล. กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร์.
- Astin, A. W. (1968). The college environment. New York: American Council on Education.